

EL MONESTIR DE SANT FRANCESC

Els frares menors mendicants s'establiren a Vich un any abans de la mort del seu fundador, Sant Francesc d'Assís. A 13 de desembre de 1225. Felip de Mayoles i la seva muller Berenguera els feren donació del terreny fora les muralles de la ciutat, sota la primitiva església de Santa Eulàlia, situada a l'altra banda de la rambla de Montcada en un barri molt poblat. La donació anava condicionada a que hi edificuessin església i casa rodejada d'hort (1).

Els escassos documents que s'hi refereixen donen a entendre que desseguida es compliria la fundació. Apareixen els llegats testamentaris que consignen deixes fetes a l'obra dels framenors, entre altres que hi confirmen la residència dels frares (2). Per ells es sap que aviat hi degué haver almenys una modesta església amb altar dedicat a Sant Francesc (3), en el qual establí una llantia perpètua, Ferrer de Gatira, en 1242 (4), i en la que també hi hagué altre altar que consta, en 1256, dedicat a Santa Maria (5).

Amb tot, degué ésser una residència provisional, puix que amb la compenetració que aviat s'establí amb els habitants de la ciutat i amb l'increment que adquirí la fundació, fou més adient establir convent definitiu en un altre indret. No consta quan els hi fou adjudicat ni en quines circumstàncies. Però segons velles memòries, els frares passaren a la residència definitiva situada en els terrenys de l'altre costat del riu on avui s'esten l'actual carrer de Sant Francesc que, a darreries del segle XIII adquirí major preponderància per raó del camí públic que duia a Barcelona, entorn del qual cresqué un dens raval. Sembla que ja hi eren en 1270, ço que faria suposar que hi havien aixecat almenys les construccions indispensables. Però no encara l'església ni el convent definitiu.

Amb les indicacions dels pocs documents que s'hi refereixen es podria deduir que aviat començarien les obres. Una deixa testamentària feta per Ramon Tremolans, en 1317, era de cent sous i destinada a l'obra del claustre que més o menys deuria anar lligada amb la de l'església (6). Aquesta devia avançar lentament puix que, en 1341, Juame Paulí, hi deixa en testament dos mil sous per obrar la capçalera (7) i l'any següent hi entervenia el Concell de la partida reial de la ciutat junt amb els Procuradors de la partida de Montcada bestreguent 500 sous a Bernat de Pujol a obs de l'obra de l'àbsis (8); i encara, en 1348, Berenguer de Sant Feliu hi llegava 50 sous (9). Entretant també s'aixecava el campanar i s'edificava la por-

(1) Marca Hispànica, ap. DIII.

(2) C. F. Testaments de 1251, de Pere de Sala i del sacrista Guillem de Malla.

(3) C. F. Testaments, vol. I, f. 32 v.

(4) C. F. Testaments, vol. I, f. 78.

(5) Arx. Cap. Pergamins solts.

(6 i 7) C. F. Testaments, 1424-44.

(8) C. F. Manual del temps. Vegi's «Butlletí del Centre Excursionista de Vich», vol. I, p. 124.

(9) Arx. Cap., cal. 6, vol. XXI, n.º 58.

xada devantera de l'església, obres a les quals es destinaren 50 sous a quiscuna, d'una deixa feta per Guillem de Riba amb motiu de prendre-hi l'hàbit franciscà en 1344 (1).

Amb el perdre's el rastre d'altres notícies que s'hi refereixin, cal suposar que l'obra del monestir *deuria restar acabada després d'aquelles anyades* Consta, només, que en 1386 s'hi feia una capella en la que hi treballaven Antoni Valls i Ramon de Caurnies junt amb el lapicida Joan Sobrevila, que confessen haver rebut 76 florins d'or pels seus treballs (2). També, en 1397, Francesc Bagur feu una campana que degué fondre a despeses dels concellers de la partida de Montcada (3).

La popularitat que adquirí el monestir de Sant Francesc ressurt immediatament a través de les innombrables fundacions i llegats piadosos que rep i també per les associacions gremials que s'hi estableixen. L'església era de factura gòtica, d'una nau espaiosa amb capelles, construïda amb pedra picada. El convent era d'obra més modesta entorn del claustre que molt sovint serví per a la reunió dels comicis públics de la ciutat en els parlaments generals en què hi acudien els prohoms de les dues partides, tant reial com de la de Montcada. Així mateix foren molts els ciutadans que elegiren sepultura en el clos de Sant Francesc.

No és permès poguer precisar gaire més sobre aquest monestir degut a la seva desaparició prematura i a la pèrdua dels seus arxius. Amb tots apareix com un lloc d'intensa vida religiosa, habitat per una nombrosa comunitat. Més d'una vegada serví d'hostatge a reis i prínceps de la Casa d'Aragó en les seves passades per Vich. Sembla que dels framenors de la primitiva observància va passar als claustrals a primeries del segle XV, per a ésser retornat a residència dels observants en 1567. Però fou ja per pocs anys puix que la comunitat franciscana trobà més avinent passar al convent de Sant Tomàs, de Riudeperes, on havia quedat suprimida la vella comunitat de monjos agustinians. En això intervingué el bisbe de Barcelona, Jaume Cassador, fill de Vich, que feu restaurar l'antic convent de Sant Tomàs. L'abandonament del convent de Sant Francesc fou consumat en 1570, anyada en que el bisbe de Vich, Benet de Tocco, lliurà l'edifici als dominics del convent de Santa Catalina, de Barcelona (4).

El canvi de comunitat importà l'adaptació de l'església a les modalitats dominicanes que ja, en 1589, hi tingueren erigida la confraria del Roser (5). En 1595, el pintor Antoni Toreno hi feia el retaule de Sant Jacint per 26 lliures (6) i, en 1607, s'inicià la construcció de la capella de Sant Ramon de Penyafort i Sant Jacint (7).

El monestir, amb el convent i església, persistí fins a 1657. Amb motiu del plan de fortificació de la ciutat, durant la guerra amb França, per ordre de Joan d'Àustria, fou decidit arrasar tots els ravals i edificis existents fora l'enclòs de les antigues

(1) C. F. Testaments, 1341-48, fol. 138 v.

(2) C. F. Not. Nicolau Muteu, 1385-89.

(3) C. F. Not. Folcrà, fol. 103.

(4) Arx. Municipal. Llibre d'Acords, 1570-1571.

(5) C. F. Not. Joan Torra.

(6) C. F. Not. Enric Argemir.

(7) Arx. Epis. Liber Gratiarum, 1607-08.

muralls. Malgrat les protestes aixecades no es pogué salvar de la demolició el vell convent franciscà posseït pels dominics. No en restà pedra sobre pedra i tot anà dispers sense salvar-se res d'una de les poques construccions gòtiques que eren l'exponent del Vich de l'època, igual com la del vell convent del Carme que també fou aterrat. Restà només la memòria del seu emplaçament en el carrer que encara s'en diu de Sant Francesc i en l'horta que ha restat denominada de Sant Domingo.

La desaparició del convent va motivar una enquesta feta pels PP. Caputxins, de Vich, a propòsit d'unes velles pintures murals que hi havia en una capella dedicades a escenes de la vida de Sant Francesc, per tal com el sant hi era representat amb l'hàbit primitiu, tal com els caputxins pretenien haver-lo adoptat (1). Per aquesta enquesta ens pervé la notícia de l'existència d'una extensa decoració que es deuria estendre per les parets de la capella. Diu una de les notes:

A 10 del mes de novembre (de 1657) en l'Iglesia dels P. Dominicos de la Ciutat de Vich la qual per contingencia de la guerra se enderroca, detras del altar de bulto de nostre P. S. Francesch que estava al costat esquerre entrant en la iglesia al costat del Pulpit se troba sobre de la paret pintat un altar ab pintura antigua de la forma seguent: Primo en mitx del Altar un P. S. Francesch ab la forma de hàbit y caputxo com lo portan los Pares Caputxins, lo qual quadro es de la impresió de las llagas, los dos quadros de la part del evangeli quan renuncia la roba a son pare devant del bisbe, dessobre de aquest està la confirmació de la regla y quan lo Papa veu que la Iglesia de Sant Joan de Letran queya y nostre P. S. Francesch la sustentaba.

En altre document s'acompanyava un borrador sobre el mateix tema posant una esquema dividit en sis punts sobre els quals deurién ésser interrogats els testimonis que vegeren la pintura en la capella:

Primo que la Iglesia dels PP. Dominicos de la present Ciutat, la qual antes fou dels PP. Conventuals de la Religió del P. S. Francesch, fou edificada lo any 1230, com consta en un acte que tenen los PP. Dominicos dintre un llibre de Ferro o estany, lo cual acte offeriren donar y després refusaren donarlo.

2. Que la dita Iglesia per títol de permuta los dits Religiosos conventuals del P. S. Francesch la donaren als Religiosos de Sant Domingo.

3. Que en la dita Iglesia ja dels PP. Dominicos de la present Ciutat de Vich, s'hi trobava a la paret de la part esquerra y darrera de l'altar de bulto de Sant Francesch y aprop del púlpit un altar ab pintura antiga.

4. Que en lo mitx del Altar està pintat un P. S. Francesc ab la forma de hàbit y caputxo com lo porten los PP. Caputxins, ahont està pintat dit Sant en figura com que vol abraçar a Xpo Crucificat quan li imprimí les llagas.

5. Que a mes de est quadro entre altres ni ha 3; lo un quan lo Pontífice veu que estava caient la Iglesia de S. Joan de Letran, lo altre quan lo Pontífice li concedí la builla

(1) Les següents notícies havien estat transcrits per Mn. Segimon Cunill del Llibre de Notes i altres documents provinents de l'arxiu que havia estat dels Caputxins, de Vich, abans de la desaparició d'un conjunt documental que, retíngut en mans particulars, es va esfumar en 1936.

de la confirmació de la Regla ahont se miran los PP. Freres de dit P. S. Francesch en la mateixa forma lo aportava ell quan volia abraçar a Xpo quan li imprimí las llagas, com esta dit en lo antecedent article, ço es vestit de la manera van vui los caputxins ab la forma de caputxo.

6. *Que dita pintura es antiquíssima de la qual segons los senyals de ella no y ha memoria de homens y que se judica es del temps de la fundació de dit Convent y es probable ho es segons sa antigüedat y modo tosco de pintura.*

Com es pot entendre, aquestes notes foren formulades quan ja no existia ni la pintura ni l'església, enderrocada per raons de guerra. Però hi havia varis testimonis que, per haver-la vista, en conservaven memòria, fins dels compartiments o requadres, que segons sembla eren almenys 19, dos dels quals ja no es pogueren desxifrar. De les declaracions dels testimonis resultarien els temes següents, encara que sense precisar-ne l'ordre:

Impresió de las llagas. Confirmació de la Regla, ahont donantla lo Pontífice al P. S. Francesch, ell y sos religiosos que l'acompanyaven unaven vestits ab caputxo com lo dels PP. Caputxins. Sustenta la Iglesia de Sant Joan de Letran. Un compartiment en que no se figura lo que y ha pintat. Quan morí lo Sant. Quan donà lo sperit a Déu Nostre Senyor y sen puyà sa anima santíssima acompanyada de dos Angels en lo cel, havent antes de morir donat la benedicció a sos religiosos. Està lo P. S. Francesch als peus de un llit en lo qual y ha un malalt o mort y en altra part del aposento se mira un altre mort. No se afigura. Està lo Sant a la vora del mar en un esquist y a la orilla molts que apar lo van a recibir. Està en una barca gran ab companyia de 4 religiosos que li offeriran una senalla de pa Està lo Sant en una creu estesos los bragos y un estoch en lo cap. Està lo Sant agenollat ab 3 tímols devant y sobre ells va un carro ab dos cavalls. Una figura de dona que li dóna pa estant sos religiosos en oració. Una iglesia ab 3 Torres està ab una creu a la mà y un gran drach com si lo voliu embestir. Una torre ab arch ab sa historia, no se veu. Quan se despulla devant del bisbe de Assís. La encarceració que de ell feu son pare y com sa mare lo deslliurà. Un altar y una creu ab candeleros enceses y un diffunt. No se veu.

Es interessant conèixer aquesta descripció sumària que dóna a comprendre l'existència d'una àmplia decoració mural que podria correspondre com a època, cap a la meitat del segle XIV, quan es degué deixar enllestida l'obra de l'església.